De Portugese oester, Crassostrea angulata, in Nederland

door

P. KORRINGA

Rijksinstituut voor Visserij Onderzoek, IJmuiden

In een van de eerste nummers van „Basteria" maakte mejuffrouw T. VAN BENTHEM JUTTING (1937) gewag van een tweetal vondsten van de Portugese oester in de Zeeuwse wateren. Dat een enkele losse klep van deze soort juist nabij Yerseke werd gevonden (1934) is niet zo verwonderlijk, daar de Yersekse kwekers de Franse oestergebieden frequenteerden en van tijd tot tijd monsters oesters meebrachten of toegezonden kregen; dit deels uit pure belangstelling voor wat elders in de oesterwereld omging, deels stellig ook om georiënteerd te zijn inzake potentiële mogelijkheden van oestercultuur met andere soorten of variëteiten om bij een altijd mogelijke ernstige tegenslag met de Zeeuwse oester maatregelen te kunnen beramen om de eigen oestercultuur en oesterhandel te kunnen continueren.

Veel merkwaardiger was de vondst van een levend exemplaar van de Portugese oester op de Yersekse Bank in het jaar 1928, want het blote feit dat deze een *Cardium*-schelp tot substraat had gekozen noopt tot de conclusie dat deze in de Zeeuwse wateren geboren moet zijn. In Frankrijk werden *Cardium*-schelpen in deze eeuw nergens als collecteurs in de oestercultuur gebruikt en bij de vele bezoeken, welke ik aan de Franse centra voor oestercultuur bracht, zag ik daar nimmer een Portugese oester, welke zich op een *Cardium*-schelp had vastgehecht. In Zeeland daarentegen werden vooral in de twintiger jaren zoveel *Cardium*-schelpen als collecteurs uitgezaaid, dat tal van percelen er toen letterlijk mee geplaveid waren. Raadselachtig blijft de herkomst van de larve van deze in Zeeland geboren Portugese oester. Weliswaar werden in de eerste decennia van de Zeeuwse oestercultuur diverse proeven genomen met Portugese oesters, maar in de Oosterschelde was het uitzaaien van deze soort al sedert 1885 verboden, terwijl dergelijke proefnemingen in de Grevelingen weliswaar ook daarna nog een aantal jaren werden getolereerd, maar daar een natuurlijke dood stierven door uitblijven van commercieel succes. Er moet wel worden aangenomen dat het in 1928 op een perceel in de Oosterschelde aangetroffen levende exemplaar afkomstig is van in de Zeeuwse wateren levende ouders, want transport van een plank-

tonische larve van het Franse kustgebied ten zuiden van de Loire, dan wel van Engelse oesterpercelen moet welhaast uitgesloten worden geacht. Merkwaardig blijft dat levende Portugese oesters, waarvan er toch minstens twee in elkaars nabijheid geweest moeten zijn en die hetzij als overlevenden van vroegere proefnemingen moeten worden aangemerkt, hetzij klandestien in de Oosterschelde werden uitgezaaid, nimmer werden opgemerkt, ondanks een zeer intensieve visserij en scherp toezicht.

In Frankrijk is lange tijd het riviertje de Vilaine, even ten noorden van de Loire, de grens geweest ten noorden waarvan geen Portugese oesters mochten worden gekweekt, maar sporadisch vestigde zich toen een enkel broedje van deze soort op de collecteurs van de Bretonse oesterkwekers rond de Baai van Morbihan. Dit verklaart hoe het mogelijk was dat met uit Bretagne afkomstige zaai-oesters, welke sedert 1936 op percelen in de Oosterschelde werden uitgezaaid om een ernstig tekort aan Zeeuwse oesters te compenseren, een heel enkele Portugese oester meekwam. In die jaren konden enkele levende exemplaren van deze soort in Nederland worden verzameld. Ogenschijnlijk waren deze oesters hier te lande zeer „vet" geworden, maar bij nadere beschouwing bleek dat midden in de winter de gonaden vol geslachtsproducten zaten, hetgeen een onaangename traanachtige component in de smaak opleverde.

Op instigatie van een Franse oesterkweker werd in 1947 door een tweetal Zeeuwse kwekers een bescheiden proef genomen met het uitzaaien in Zeeuwse wateren van in Frankrijk gewonnen Portugese zaai-oesters. Deze proef in de Grevelingen leidde niet tot commercieel succes, daar enerzijds na het transport een aanmerkelijke sterfte optrad en anderzijds kwaliteit en smaak van deze oesters geen hoog niveau bereikten. Bovendien was in die jaren de Franse grens voor in Nederland gekweekte consumptie-oesters nog hermetisch gesloten, terwijl het Belgische publiek dit product, met zijn merkwaardige aan komkommers herinnerende bijsmaak, niet apprecieerde. De vrees van vele Zeeuwse oesterkwekers dat de Portugese oester hier te lande de platte weldra zou verdringen of deze door hybridisatie zou doen degenereren werd geen bewaarheid, hoewel een enkel Portugees broedje na de warme zomer van 1947 op de pannen werd gevonden. Hybridisatie moet uiteraard volkomen uitgesloten geacht worden, daar het hier niet alleen twee verschillende soorten, maar zelfs verschillende genera betreft.

Vele jaren later, in 1960, werd op instigatie van een Franse groothandelaar in schelpdieren een nieuwe proef genomen, nu met zaaioesters rechtstreeks uit het estuarium van de Sado in Portugal afkomstig, en met de zekerheid dat een goed eindproduct door de Franse markt vlot zou worden geabsorbeerd. Indachtig vroegere ervaringen

werd gepoogd ontwikkeling van oesters met geslachtsorganen vol eieren of sperma te voorkomen door ze pas naar Nederland over te brengen nadat geconstateerd zou zijn dat ze in de Sado waren uitgepaaid. Gehoopt werd dat zich dan op de Zeeuwse percelen „nieuwe vis", d.w.z. een met glycogeen gevuld bindweefsel in plaats van rijk gevulde gonaden, zou ontwikkelen. Eind juni had het transport van de uitgepaaide oesters plaats; in manden verpakt werden ze als deklast met een vrachtschip vervoerd. Voor een vergelijkende proef werden nog enkele kleine partijtjes midden augustus en begin sepember met een gekoelde vrachtwagen overgebracht. Sterfte van betekenis had niet plaats, ook niet onder de per schip vervoerde oesters. De oesters werden uitgezaaid op niet droogvallende percelen onder Kats en onder Wemeldinge in het westelijk deel van de Oosterschelde. Groei en kwaliteit bleken het beste te zijn bij de eind juni uitgezaaide oesters, een weinig minder bij de medio augustus aangevoerde partij en beduidend minder bij de begin september uitgezaaide oesters. Deze laatsten hadden blijkbaar vòòr het invallen van de winter geen tijd genoeg gekregen om een goede kwaliteit van de „vis" te ontwikkelen.

Nauwkeurige inspectie, half oktober 1960 verricht, toonde echter aan dat bij elke partij vrijwel alle oesters gevulde gonaden hadden ontwikkeld. Bij doorsnijden liepen eieren of sperma overvloedig uit de „vis". De smaak van deze oesters had dientengevolge een onmiskenbaar traanachtige component. De importeur in Parijs was echter enthousiast. Zelden zag hij Portugese oesters met een „vettere" vis. Het bescheiden tonnage was snel verkocht, van smaakbezwaren werd niet gerept.

Dit resultaat was aanleiding tot herhaling van de proef op grotere schaal in het jaar 1961. Wederom konden in de Sado goede oesters worden gevonden. Verscheping van een grotere partij leverde echter organisatorische moeilijkheden op met als gevolg het 24 uur te laat vertrekken van de gecharterde coaster en dat in juli bij zeer warm weer. De gevolgen waren desastreus. Na uitzaaien op percelen in het westelijk deel van de Oosterschelde trad weldra ernstige sterfte op die tot 80 à 90% zou oplopen. De overlevenden groeiden echter voorspoedig, maar in de herfst moest wederom worden geconstateerd dat de gonaden gevuld waren, dat, zoals de kweker het uitdrukt, de oesters „oude" in plaats van „nieuwe" vis hadden. De verkoop verliep daarom niet zo vlot als verwacht werd. Steeds weer bleek na een veelbelovende aanloop dat de klanten niet op het artikel terugkwamen, een bewijs dat de Franse consument meer met tong en gehemelte dan met de ogen keurt.

Een partij van enkele tonnen bleef onverkocht op de percelen achter. Onder de Zeeuwse kwekers-exporteurs zakte de animo voor

commerciële experimenten met Portugese oesters vrijwel tot het nulpunt.

Met de resterende oesters als uitgangsmateriaal werd in 1962 een nieuwe proef genomen. Nu import na het paaien op de natuurbanken in de Sado niet tot ontwikkeling van de verlangde „nieuwe vis" bleek te leiden, zou kunnen worden getracht de Portugese oesters in Nederland tot paaien te bewegen, hoewel het klimaat hier te lande daartoe algemeen te koel geacht werd. Op niet droogvallende percelen wordt nimmer een watertemperatuur van circa 25° bereikt, welke deze soort tot uitstoten van de geslachtsproducten stimuleert en het zijn juist deze diepere percelen waar de oester het meeste voedsel ter beschikking staat. In de kom van de Oosterschelde kan daarentegen op droogvallende terreinen worden waargenomen dat bij zonnig weer met laag water in het begin van de namiddag het eerste vloedwater hoge temperaturen bereikt, tot 30° C. toe. Het is juist deze vrij kort durende stimulans welke diverse schelpdieren aanzet tot uitstoten van de geslachtsproducten.

Experimenteel werd door LOOSANOFF en zijn medewerkers aangetoond dat diverse in de getij-zône levende lamellibranchiaten in het laboratorium tot paaien kunnen worden aangezet door snel de temperatuur tot 30 à 32° C op te voeren en deze dan langzaam te laten dalen tot 25° C of wat lager, juist zoals dat in de natuur bij fraai zomerweer bij opkomende vloed op droogvallende platen gaat. Daarom werd besloten een proef te nemen op een droogvallend perceel in de „Vlakte" in het zuidelijk deel van de kom van de Oosterschelde. Het succes was groot: de oesters paaiden zelfs in de toch bepaald als ongunstig aan te merken zomer van 1962, omdat hierin blijkbaar toch een periode voorkwam met de vereiste hoge watertemperaturen in het eerste vloedwater. Daarna ontwikkelde zich een „nieuwe vis" van voortreffelijke kwaliteit met een uitnemend aroma. Het droogvallen, hetgeen betekent dat enkele uren lang geen voedselopname mogelijk is, en het lagere voedselgehalte van het water in dit deel van de Oosterschelde hadden niet geleid tot een mindere kwaliteit van de vis.

Dit uitnemende resultaat leidde in 1963 tot een proef op wat grotere schaal, in hetzelfde gebied genomen. Wederom liet de groei op deze „droge grond" weinig te wensen over en ontwikkelde zich aan het eind van de zomer een „vette" vis. Bij nader onderzoek bleek echter andermaal dat deze goede kwaliteit slechts schijn was, daar het roomachtige aspect van de vis werd veroorzaakt door sterk gevulde gonaden. Blijkbaar wachtten de oesters na het rijpen van de gonaden tevergeefs op een stimulans in de vorm van hoge watertemperaturen. Deze bleef in de koude en regenachtige augustusmaand uit met als

gevolg oesters met „oude vis". Gezien de grote vraag naar oesters in verband met het decimeren van de Zeeuwse oesterstapel door de strenge winter 1962-'63, zullen deze Portugezen vermoedelijk wel verkocht worden.

Afgewacht moet worden of Portugese oesters ook in de komende jaren in Nederland zullen worden gekweekt. Pogingen om de gewenste kwaliteit van de vis te bereiken door pas te importeren na het paaien in de streek van herkomst hebben gefaald. Door uitzaaien op droogvallende grond is het in principe mogelijk de oesters hier te lande te doen paaien, waarna zich de gewenste „nieuwe vis" ontwikkelt, maar dan dient wel een periode van zonnig weer in de nazomer zijn medewerking te verlenen.